

„Pistika Piska Pista”

Kormos nesztelenül járt. Meglehet azért, mert a talpa voltaképpen soha nem érintkezett az anyafölddel. Egyszer csak ott volt már a kártyaasztalnál, szerkesztőségi szobában, kávéházban s ahogy megjelent, mindjárt valami más kezdődött. Még akkor is, ha ugyanaz a dolog bonyolódott tovább: a megjelenése más hangsúlyt adott a szavaknak.

Jó néhány esztendővel ezelőtt R. P.-vel kissé komor hangulatban róttuk Marosvásárhely utcáit. Az *Igaz Szó* szerkesztőségébe igyekeztünk. Váratlanul a jólismert hang dörren ránk magasból:

— Mit vacakoltok azzal a kézigránáttal... tegnap is egy őrmester... — Könnyed bátorságától, hogy ezt a megszokott, sőt kopottas viccét ott a szigorúbb erdélyi klímában sem átalotta elsütni egy utcára néző erkélyről, mindjárt mi is valahogyan derűsebben kezdtük látni a dolgokat. Igaza volt? Nem tudom, de az bizonyos, hogy az a fajta derű, ami belőle áradt — a tántoríthatatlan sötétenlátással együtt — egy töről fakad a lét és az anyatermészet isteni magabiztosságával.

Hadd adjak elő két vele kapcsolatos 1956-os történetet — kommentár nélkül. Szeptember végén vagy október elején turista útra indult feleségével Csehszlovákiába, Prágába. Október 23-án vagy 24-én kellett volna hazatérniök. Kintrekedtek. Nem volt ez rendkívüli eset, számtalan összetartozót, családot, barátot falazott szét akkor a hírtelenség. S az összeköttetések is megszakadtak. Aki a robbanások közelében volt, vagy úgy vélte, hogy szerettei azt gondolják, hogy az ő élete veszélyben van, igyekezett megnyugtadni övéit. Budapesten heves harcok dúltak, a fél város romokban hevert, az utcákon nemzetiszín zászlóval letakart hullák feküdtek s mindezt még döbbenetesebbé növelte a legális hírösszeköttetések megszűnése. Ezért aztán a rádió, mielőtt lehetővé vált, elkezdett üzeneteket közvetíteni. „Élek, nincs semmi bajom”, ez volt ezeknek az közleményeknek a lényege. Kormos is szerét ejtette Prágában az üzenésnek. Az ősi Hradcsin tövéből, vagy az Ufleku egyik asztalától, ahol békés prágai polgárok, Svejek háborítatlan nyugalma utódai iszogatták a meleg sört, vagy talán egy jó zamatú színházi est után — akkoriban Prágában volt a legjobb színház — bocsátotta útjára a vérző Budapestre az alábbi megnyugtatót:

— Kormos István üzeni Prágából, hogy jól van.

A másik dolog néhány héttel ezután történt. Munkahelyén még talán távollétében beválasztották intézménye forradalmi bizottságába. Mint rendesen, ez a forradalmi bizottság is öt tagból állt. Meg kellett azonban választaniok magukból az elnöküket. Az öt emberből kettő egy húron pendült és Kormosba vetette bizalmát, és egyáltalán nem bízott a másik kettőben. Annak érdekében tehát, hogy Kormos mindenképp megnyerje a csatát, rávették Pistát, hogy szavazzon magára, akármennyire is izléstelen az ilyesmi, nehogy véletlenül az ellentábor jelöltje csússzék be. Kormos belement a játékba. Titkos volt a szavazás. Egy kalapba dobálták bele a cédulákat. Felbontáskor a cetliken ötször Kormos virított.

Mégiscsak kommentálom én ezeket a történeteket! Végül is ez egy Kormosról szóló cikk, nincs ebben helye holmi gyarló következetességnek. Csak következeteségen túli következetességnek, a lenről, a földről szeszélynek, kaotikus csapongásnak látszó következetességnek. Csak verseivel, csak saját magával lehet ezt érthetővé tenni. Kormos István következetessége egy humorista következetessége — mondanám, ha nem félnék tőle, hogy ezzel lépcsőfokok tucatjaival léptetem vissza rangban. Mégis mondanom kell, mert ma már, múltván az idő, itt érzem Kormos életének és költészetének nagy egységét, egymásból következését, a humorban. Mind egyéniségének, mind költészetének ez a dolgokat és történeteket lézerfényrel meg-

megszűrő és ugyanakkor ezzel a megszűrással már egy másik, tágabb lehetőséget és egy egyetemesebb összefüggést, valami istenit is megmutató humort látom leglényegesebb jellemvonásának. Erre nézve kézenfekvő bizonyíték — már-már annyira kézenfekvő, hogy bizonyítékként nem is volna szabad felhasználni a lovagiasság szabályai szerint — nagy, kötet cím-adó verse, a „Szegény Yorick”. Aligha van még költemény a magyar költészetben, amelyik olvasójából vagy hallgatójából ilyen visszatérthetetlen, elfojthatatlan derűt, ilyen bő mosolygásos lélekemelkedést váltana ki. Halálvers biztosan nincs még egy ilyen. A *Szegény Yorick* ugyanis az, halálvers, humoros halálvers.

1966-os fogantatású. Legalábbis Kormos, aki szeretett el-elcsúsztatni tréfa kedvéért egy-egy dátumot a versei alatt, így jelölte. A másik híres, ugyancsak kötet cím-adó verse alatt az 1944-es születési időt fenntartás nélkül elfogadhatjuk. A „*Dülöngélünk*”-ről van szó. Ez is halálvers. Fiatalember írta, aki a maga halálba menetelésének leírásában nem érez elég nyomatók s ezért magához öleli szeretteit, apját-anyját és úgyszólván egész népét, a tájat, ahol született, és szülőföldestül együtt tántorog a halál irányába.

*„Megyünk fekete jövődönk
felé sorban.
Oda is érünk: vagy élve
vagy csak holtan.”*

Itt is mindjárt megvillan a humor a „vagy csak holtan”-ban, itt is a humor emel fel bennünket a halál fölé. Pedig itt kimondatlanul is az erőszakos halálról, a háború kíméletlen halálaratásáról van szó, amivel még a költők sem szoktak viccelni. No, hát viccelni éppen Kormos se viccel, csak beleépíti a halálmenetbe, a halál vonulásba az apját: „*Dinnyét eszik apám a kék / ég szélénél.*” S ez már aztán nemcsak lélekemelkedéshez szolgáltat felhajtó erőt, hanem fizikailag is hat! az embernek mosolyra görbül a szája. Mert a dinnyeevés az árokparton, az „ég szélénél” a szegény emberek sivár életének ajándékszerű — főleg akkor ajándékszerű, ha lopott dinnyéről van szó — pillanata, mely csak úgy csurog a boldogságtól. S ez van egy miniatúrafestő szerzetesi diszkréciójával idehelyezve ebbe a haláltáncba.

Így állunk tehát Kormos humorával? Ilyen következetesen vonul végig egész pályáján? Sokkal következetesebben, illetve sokkal kormosibb következetességgel: számtalan verse van, amelyekben nyoma sincs. Számtalan? Ez megint henyeség Kormos esetében. Életműve ugyanis összesen hetven költeményből áll.

De hát nincs ebben is valami röhejes? Hogy a század, vagy mondjuk kis szűkítéssel, az utóbbi negyven esztendő egyik legjelentékenyebb, és a neki ajánlott költemények száma tekintetében mindenkit lepipáló magyar költőjének mindössze hetven darabból áll az életműve? Nincs talán ez a hetven vers valami hetyke hunyorintással és egy Dávid bátorságával belevágva az egész nagyméltóságú magyar költészet képébe?

Kormosnak több verset ajánlottak zömmel nála fiatalabb költők, mint amennyit ő valaha is megírt.

Nem tartom kizártnak, sőt nagyon valószínűnek tartom, hogy az Isten is csak babszalgott és csodálkozott, amint megteremtén, nézte futkározását odafentről. Tetszhetett neki, de nem nagyon értette. Kereste párját, hogy meg tudja magyarázni, és nem lelte.

Hát, akkor én mit okoskodjak?